

Л. Д. Васильєва (Київ)

Українська діаспора у Польщі

Українців доля розкидала по всьому світу. Багато з них у пошуках кращої долі виїхали за океан, рятуючись від голодної смерті. Живуть наші брати й сестри і поруч з нами, у Європі, зокрема в Польщі. На жаль, радянська офіційна історіографія про них майже не згадувала. Та це й не дивно. Тривалий час високі посадові особи, що керували Україною, практично «не помічали» своїх земляків, які проживали в колишніх країнах соціалізму. Відверта постановка питання про долю співвітчизників у цих країнах не в'язалася з поняттям соціалістичного інтернаціоналізму. Тому зазначена проблема всіяко замовчувалася. До того ж порушення її могло б викликати незадоволення, зокрема, польського керівництва, яке виходило з концепції пріоритету загальнонаціональних інтересів над «дрібними» інтересами національних меншин. Фактично така національна програма була розроблена ще польськими націонал-демократами у XIX ст. Вона передбачала «цілковиту колонізацію українців і білорусів, повну ізоляцію євреїв, економічне й політичне ослаблення німецького народу»¹. Ось так і вийшло, що шляхи до співвітчизників, які опинились у Польщі, поросли терном.

Тим часом історія виникнення, життя й діяльності досить численної української громади та її організацій у цій країні заслуговує на всіяку увагу й ґрунтовне вивчення. Це особливо важливо тепер, коли молода Українська держава, здобувши політичну незалежність, прагне до встановлення й розширення найрізноманітніших зв'язків із своїми синами та дочками, які в різні часи опинилися за межами рідної землі. Великі зрушення, які відбуваються у політичному житті України, вимагають докорінного перегляду засадничих принципів внутрішньої і зовнішньої політики Української держави, зміни у ставленні її як до українців у всьому світі, так і до національних меншин, що живуть на її власній території. Справді символічною подією, яка відбулася у перші дні проголошення незалежності України, стало відкриття у польському місті Білий Бор за ініціативою товариства «Україна» пам'ятника Тарасу Шевченку, створеного скульптором Василем Бородаєм та архітектором Анатолієм Ігнащенком. Як писала газета українців Польщі «Наше слово», цей пам'ятник — дар України своїм синам і дочкам — «розбудив українців і наділив надією на краще майбутнє»².

Автор цієї публікації ставить своєю метою показати в ній життя українців у Польщі після другої світової війни, приділивши основну увагу сучасному періоду.

Останні місяці війни та перші повоєнні роки були пов'язані для українського населення Польщі з рядом драматичних колізій. Маємо на увазі переселення їх в Україну та розселення в регіонах, що відійшли до Польщі після поразки фашистської Німеччини. Оскільки згадані дії прямо чи опосередковано вплинули й на сучасний стан української громади, зокрема визначили території її нинішнього проживання в цій країні, коротко сплинемося на них.

Процес переселення українців умовно можна поділити на три етапи. Перший з них, який можна назвати непримусовим, припав на вересень 1944 — вересень 1945 рр. Він зумовлювався тим, що кордон між УРСР і Польщею встановлювався по так званій «лінії Керзона», внаслідок чого українські етнічні землі (Лемківщина, Надсяння, Холмщина та Підляшшя), де мешкало 700 тис. українців, опинилися у складі Польщі. У свою чергу, на території західних областей УРСР жило багато поляків. Тому 9 вересня 1944 р. в Любліні між урядом Української РСР та Польським комітетом національного визволення — тодішнім урядом цієї країни — було підписано угоду про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР. До речі, аналогічна домовленість була досягнута між Польщею та Білорусією.

Другий етап — насильницький — тривав з вересня 1945 по липень 1946 р. Тоді на виселення українців було кинуте три дивізії піхоти. В результаті цих дій невинно постраждало мирне населення: тільки в с. Пісковичі загинуло 720 чол. Повністю руйнувалися і спалювалися цілі села. За цей період було виселено майже 490 тис. українців³. У січні 1947 р. генеральний штаб Війська Польського підготував план проведення операції «Вісла», поклавши цим самим початок третьому етапу виселення мирного українського населення із споконвічних українських земель. Ним передбачалося розсіяти, розпорошити українські родини, що не переселилися в УРСР, по західних і північно-західних районах, які після війни відійшли до Польщі. На думку авторів плану, такий захід, по-перше, прискорив би асиміляцію українського населення, а по-друге, — сприяв би швидшому відродженню цих у минулому німецьких земель, сплюндрованих війною.

Операція «Вісла» була проведена блискавично. Шість дивізій — 20 тис. солдатів і офіцерів Війська Польського, координуючи свої дії з радянськими загонами НКВС та прикордонниками Чехословаччини⁴, які замкнули кордони на сході й півночі, 28 квітня 1947 р. розпочали військові дії. О четвертій годині ранку вони вдерлися в домівки українців, били мирних людей і дали їм на збори дві години. Взяти дозволялося тільки те, що можна було нести. Потім людей доставляли до залізниці і товарняком разом з худобою везли у віддалені райони Польщі. Загалом було виселено 150 тис. чол.⁵. Акція проводилася після посівної, коли вже зеленіли хліба. А привезли людей на території, що перебували після війни в стані цілковитої господарської розрухи. Селили їх у найгірших будинках, бо добрі були зайняті поляками, які приїхали сюди ще в 1945 р. Місцеві жителі, настроєні офіційною пропагандою, сприймали переселенців як бандитів.

Найбільш небезпечних, на думку властей, українців було кинуте до концтабору Явожно, що під Краковом. Першими до нього кинули священників, учителів, лікарів, пізніше — селян. Серед 4 тис. в'язнів були жінки й діти, майже половина — літні люди. Пізніше до табору потрапляють ті з переселенців, хто намагався повернутися до своїх домівок, що суворо заборонялося.

Згадані події ще більше загострили взаємовідносини між греко-католицькою церквою та Польською державою, конфлікт між якими не припинявся десятиліттями. Ще в 30-ті роки ХХ ст. тільки на Люблінщині було зруйновано 130 пам'яток церковної архітектури, а на півдні Полісся й Холмщини — 120. Нова хвиля масового руйнування культових споруд українців прокотилася в 1947 р. Окремі випадки їх знищення траплялися й пізніше. Тільки на Лемківщині в 1946—1956 рр. із 720 релігійних об'єктів було зруйновано 150⁶.

Намагаючись зменшити соціальну напруженість, польське керівництво в 1949 р. спеціальним декретом встановило рекомпенсацію за збитки, завдані людям під час примусового розселення. Однак розміри компенсацій не покривали тих втрат, що їх зазнало репресоване населення. За свідченням соціологічних обстежень, на запитання «Чи доводилося Вам голодувати на новому місці?», «Так» відповіли майже 70 % переселених. На запитання «Чи були Ви забезпечені відповідними житловими умовами на новому місці поселення?», «Ні» відповіли 84 %. Більшість із переселених, хоча й минуло вже 50 років, тужать за рідним краєм (73 %), а на запитання «Чи хотіли б Ви повернутися додому?», «Так» відповіли 56 %, а «Ні» — 44 %⁷. І це зрозуміло: люди вже звикли до нових місць, обжилися.

Польські засоби масової інформації пов'язують акцію «Вісла» із загибеллю «від рук бандерівців польського генерала К. Сверчевського». Але ж рішення про її проведення було прийняте заздалегідь, ще до цієї події. Доречно нагадати, що нині акція «Вісла» засуджена як українським урядом, так і Сенатом Республіки Польща⁸.

Українці живуть у більшості воєводств Польщі — Кросненському, Пшемиському, Замоївському, Хелмському, Бельсько-Підляському, Бялостоцькому, Сувальському, Ольштинському, Ельблонзькому, Гданському, Слупському, Кошалінському, Щецінському, Гожовському, Зеленогурському, Легницькому, Вроцлавському, Краківському, Новосондському та Варшавському. Як бачимо, вони розпорошені майже по всій країні і не являють собою монолітної спільності. Частина з них полонізувалася і вважає себе поляками, інші — українцями, русинами, лемками. До речі, вчені й досі не з'ясували питання про етнічну приналежність лемків. Самі ж вони відносять себе хто — до поляків, хто — до українців, хто — до русинів. Існує також припущення, що лемки — це особливий народ, який поєднав у собі риси багатьох національностей. Однак слід підкреслити, що історичні корені і лемків, і русинів, і підляшуків (полішуків) беруть початок з єдиного кореня української народності.

Точних відомостей щодо кількості наших земляків у Польщі на сьогодні немає. За даними Об'єднання українців у Польщі (ОУП), їх проживає тут від 300 до 500 тис. чол. Офіційна ж статистика цієї країни визначає чисельність даної категорії населення у межах 150—200 тис. чол., причому сюди не включено лемків (80—100 тис.), гуцулів, полішуків, бойків тощо.

Найчисленнішим осередком проживання українців у Польщі є Ольштинщина (майже 60 тис. чол.). Тут у деяких селах і повітах вони становлять 80—90 % жителів. Друге місце за чисельністю українців, які мешкають в країні, займають Гданське та Кошалінське воєводства⁹.

Внаслідок розпорошеності українського населення процес його консолідації, насамперед створення громадських організацій, був повільним і важким. У 1952 р. політбюро ЦК ПОРП прийняло постанову про національні меншини, в якій, зокрема, йшлося про заходи щодо поліпшення економічних та культурних умов життя й українського населення. На жаль, більшість з наміченого в цьому документі залишилася на папері. Лише з середини 50-х років відбулися реальні зрушення у відродженні української культури в Польщі, чому значною мірою сприяла політична відлига, започаткована рішеннями XX з'їзду КПРС, розвінчанням культу особи Сталіна.

У червні 1956 р. завдяки зусиллям української громади побачила світ перша газета українців Польщі «Наше слово», відбувся перший з'їзд представників українського населення ПНР, на якому було засноване Українське суспільно-культурне товариство (УСКТ)¹⁰. З'їзд схвалив і прийняв

статут організації та обрав її керівні органи. Завдяки діяльності УСКТ в багатьох селах було створено гуртки художньої самодіяльності, курси по вивченню української мови, організовано школи для українських дітей. На час другого з'їзду (1960 р.) УСКТ спиралося вже на цілу низку культурних та освітніх закладів. Найбільш різючі зміни відбулися в соціальному складі товариства. Якщо на початку своєї діяльності воно складалося переважно із сільського населення, то пізніше поповнилося представниками інтелігенції, службовців. Значно збільшився прошарок молоді у товаристві, зріс освітній рівень його членів. Так, 31 % делегатів п'ятого з'їзду УСКТ (1973 р.) мав вищу, а 45,4 % — середню освіту¹¹. Однак в умовах тогочасного політичного режиму, що характеризувався різного роду обмеженнями проявів суспільної активності та ідеологічним тиском, товариство не могло розгорнути свою діяльність на повну силу. Так тривало до кінця 80-х років, коли в країні почалися демократичні зміни.

З докорінною перебудовою застарілих політичних структур, які не витримали перевірки часом, в українців Польщі з'явилися можливості для розширення поля діяльності своїх організацій, активізації громадського життя, пропаганди рідної мови, літератури, історії, відновлення архітектурних та інших пам'яток. Цьому, зокрема, сприяло й те, що у 1989 р. завдяки демократичним перетворенням товариства національних меншин, які діяли у Польщі, перейшли під юрисдикцію міністерства культури й мистецтва (до цього вони перебували у віданні міністерства внутрішніх справ). При польському сеймі було створено комісію національних меншин та етнічних груп. Розпочалася робота над підготовкою юридичних документів, які регулюватимуть статус і становище національних меншин у Республіці Польща.

Позитивні зрушення у національній політиці Польщі відбулися з приходом до влади уряду на чолі з Т. Мазовецьким. Уперше українців у сеймі представляв свій депутат — викладач Ягеллонського університету, доктор Володимир Мокрий. Змінилося на краще ставлення до українського питання з боку політичних діячів різної орієнтації. Дедалі частіше в засобах масової інформації з'являлися позитивні матеріали про польсько-українські взаємини. В країні виникли такі нові професійні та громадські організації українців, як Братерство Св. Володимира, молодіжний «Пласт», Товариство лікарів, Союз українок у Польщі, Спілка української молоді, Громадський круг лемків у Польщі, Музей лемківського побуту в Каманчі та ін. Активізувалася діяльність регіональних громад Лемківщини та Підляшшя. На ниві українознавства успішніше почали працювати науковці. Крім того, була лібералізована видавнича діяльність.

Нині об'єднання українців у Польщі — таку назву УСКТ дістало після свого надзвичайного з'їзду в лютому 1990 р. — налічує майже 8000 членів. Найміцніші осередки діють у Кракові, Перемишлі, Гданську, Кошаліні, Щеціні, Варшаві. Перший з'їзд ОУП визначив і затвердив склад Головної Ради організації, Головної управи, ревізійної комісії, товариського суду. Було прийнято також програмну декларацію та Програму Об'єднання і ряд звернень: до українців у Польщі, до України, до польської громадськості, української діаспори інших країн, Сейму Республіки Польща. Головна Рада ОУП перебуває у Варшаві, очолює її Юрій Рейт. Об'єднання є членом Світового конгресу вільних українців. Нещодавно у Білому Борі проходив Перший світовий форум української діаспори, організований силами ОУП. Об'єднання українців у Польщі розширило контакти із своїми співвітчизниками в Чехо-Словаччині, Югославії, Англії, США, Канаді та

Німеччині. З ініціативи групи дослідників, діячів культури — представників національних меншин та Інституту культури (Варшава) у Польщі вирішено заснувати Об'єднання співробітництва народів Східної Європи «Зближення».

Програма Об'єднання українців у Польщі складається з таких розділів, як основні принципи, напрями і способи діяльності; громадсько-політичне представництво українців; культурно-освітня праця; аматорський художній рух; шкільництво і виховання молодого покоління; наука та мистецтво; видавнича діяльність і засоби масової інформації; охорона пам'яток історії та культури; релігія й церква; господарська діяльність та ін¹².

ОУП об'єднує, спрямовує і координує всю роботу серед українців Польщі. Сьогодні вони мають тут 56 пунктів для вивчення української мови (1952/53 навчального року було 24 пункти з 487 учнями), одну початкову школу в м. Білий Бор, де навчається 110 учнів, українські класи в Банях Мазурських (50 учнів), один ліцей з досить високим рівнем освіти й виховання (130 учнів) в м. Легниця й український ліцей у Гураві-Главецькому, де в п'яти класах навчається понад 100 учнів. Ліцей має два гуртожитки і дидактичний будинок. Загалом же українську мову вивчають 1432 учні¹³. У Варшавському університеті в інституті русистики діє кафедра української філології.

Кращому засвоєнню українськими дітьми рідного слова сприяли відповідні підручники та посібники. У Польщі було, зокрема, видано «Буквар», «Читанки» для II—IV класів, «Граматику української мови» для V—VIII класів, «Літературні виписки» для V—VIII класів, «Пісенник», методичні вказівки для вчителів «Як вивчати українську мову». Загалом вийшло більш як 20 назв навчальної літератури. Групи вчителів з Польщі вдосконалювали свою кваліфікацію у Київському педагогічному інституті, а польські студенти традиційно приїздили на навчання до Київського політехнічного інституту, невелика їх кількість закінчила й Київський університет. На жаль, у навчанні українських дітей рідною мовою існує ще й чимало різних труднощів і проблем. Так, одним з невтішних наслідків реформи шкільної освіти, проведеної в Польщі, стала ліквідація українських шкіл та класів у багатьох районах країни. Кількість учнів, що вивчають українську мову, тепер скоротилася з 2331 чол. у 1969/70 навчальному році¹⁴ до 1432.

Навколо освітніх закладів гуртується українська культурна громадськість, філологи, письменники, поети, вчені. Багато зусиль на українську ниву було покладено професором Варшавського університету Флоріаном Неуважним; редактором «Нашого слова», душею і організатором видавничої діяльності української громади Мирославом Вербовим; письменником Антоном Вербою (А. Середницьким), який був головним редактором «Нашої культури» (додатку до «Нашого слова») та відповідальним редактором «Українського календаря», — людиною широкого кругозору і глибоких історичних знань; членами правління УСКТ — ОУП, науковцями, журналістами.

Ще в 1964 р. у Варшаві вийшла друком літературна антологія «Гомін», в якій були представлені 43 українські літератори. Варшавська газета «Жиче літерацьке» з цього приводу писала: «На очах зросла оригінальна художня творчість слов'янських братів, з якими ми ділили такий сухий і гіркий хліб історичного досвіду»¹⁵.

Взагалі, Об'єднання українців у Польщі проводить широку видавничу діяльність. Нею керує Видавнича рада, до складу якої входить десять осіб,

що представляють різні верстви українського населення. Виходить щотижневик «Наше слово» (тиражем 12 тис. примірників), побачили світ нові видання — журнал «Зустрічі», гумористична збірка «Видрижка». Ще два роки тому видавалися два додатки до «Нашого слова» — художній і науково-популярний («Наша культура») та дитячий («Світанок»), альманах «Український календар», які, на жаль, через поліграфічні труднощі зараз не виходять. Православна церква має свій «Церковний календар». Як відомо, видання періодики національних меншин є тим показником, за яким можна судити, з одного боку, про досягнення цих меншин, а з другого — про політику керівництва країни щодо них. І, хоч проблеми в цій сфері існують, все ж слід віддати належне урядові Польщі, який забезпечив українцям, що живуть у цій країні, можливість розвивати друкарську справу, випускати свої періодичні видання, підручники та ін. Останнім часом міністерство культури республіки виділило 200 млн. злотих на закупівлю необхідного обладнання для фотонабірної бази. Допомогли в цій справі коштами й українці з Канади. У майбутньому, на думку наших співвітчизників у Польщі, необхідно створити спеціальне видавництво для національних меншин.

Об'єднання українців у Польщі широко розгорнуло аматорсько-художню творчість. Завдяки його зусиллям створено близько 50 вокально-інструментальних, танцювальних, драматичних колективів із 800 учасниками, працює 26 бібліотек. Гуртки ОУП діють у 22 воєводствах Польщі. Високим рівнем організації та професіоналізму відзначалися влаштовувані УСКТ — ОУП фестивалі пісні й музики. Перший з них відбувся 1967 р. в Сяноці, де брали участь 14 народних мистецьких колективів. У 1969 р. на такому ж фестивалі були представлені аматори із 42 пісенних гуртків. З останніх широко відомі як у Польщі, так і за її межами чоловічий хор «Журавлі», хор «Тисячоліття», ансамбль «Лемковина». З нових ансамблів добре зарекомендували себе «Ослов'яни», що виступали з концертами у США, Канаді, Чехо-Словаччині, Україні. Добре відомі й два колективи бандуристів з Перемишля та Гданська, художні колективи Лігницького ліцею, танцювальні колективи, естрадні ансамблі — щецінські «Чумаки» та ельблонзька «Зоря».

Проводяться також загальнопольські фестивалі української дитячої пісні, фестивалі читців, музикантів, художників в Ельблонзі, дитячі конкурси в різних жанрах мистецтва у Банях-Мазурських та Бартошицях. Регулярно відбуваються «Молодіжні ярмарки» в Гданську. Популяризують українське народне мистецтво фестивалі української пісні в Сопоті, лемківська «Ватра» та ін.

Заслужують на увагу різноманітні форми культурно-освітньої праці у світлицях, осередках української культури. Це й робота бібліотек та читальень, передплата преси, книжок та їх розповсюдження, і лекції, доповіді та зустрічі з відомими людьми, і курси української мови, семінари та науково-популярні сесії, і відзначення національних свят та ювілейних дат, як, наприклад, Свято соборності України, Шевченківське свято, Свято матері, і культурно-розважальні заходи — ялинка для дітей, Святвечір, «Маланка», і танцювальні заходи на новорічні свята, мандрівки, спортивні змагання тощо.

З метою вшанування пам'яті жертв українського народу, збереження його історичних пам'яток при ОУП створено Комісію національної пам'яті, очолювану Ст. Заброварним. Засновано також архів, що займається комп'ютеризацією документів. У Перемишлі зберігаються фонди музею української культури «Стривігор», який ще не має свого приміщення. В ОУП

діє науковий осередок, представлений Українським науковим інститутом та Науковим товариством ім. Т. Шевченка. Головними напрямками їх досліджень є розробка таких питань, як українсько-польські історико-культурні відносини, історія українців на території Польщі, матеріальна й духовна культура української спільності¹⁶.

Займається ОУП і господарською діяльністю. Однією з найважливіших її ланок є організація підприємств у формі кооперативів чи акціонерних спілок, справами яких відає спеціальна група експертів.

Значну увагу об'єднанню доводиться приділяти питанням, пов'язаним із ставленням в країні до решток українських архітектурних пам'яток. Багато з них перебуває в аварійному стані, потребує негайного ремонту. Процес нищення церковних пам'яток, на жаль, триває й тепер. Найбільше постраждали пам'ятки церковної архітектури у Кросненському воєводстві, де їх залишилося тільки 38 % від попередньої кількості, причому було знищено найбільш яскраві зразки дерев'яного українського зодчества. Ремонти і перебудови часто призводили до остаточної руйнації церков або до втрати їхнього внутрішнього оздоблення та розписів. Ряд храмів було знищено під прикриттям необхідності перенесення їх на інші місця. Так було розібрано церкву в Лутовиськах, дерево з якої використали на будівництво костельу, та в Сониці. Церкви у Липю й Зулужу згоріли. У 80-ті роки згоріло й багато інших релігійних об'єктів, однак винуватці пожеж покарані не були. Крім того, нищиться оздоблення церков, що залишилися: іконостаси, ікони, розписи тощо. У всіх випадках, коли зникали пам'ятки української культури, тобто явно порушувалося відповідне законодавство, належної реакції з боку як керівних, так і правоохоронних органів не було.

Пожежі, пограбування та знищення шедеврів церковного мистецтва православ'я на північних і східних землях Польщі не залишилися у минулому. Навпаки, вони навіть посилювалися у 90-ті роки. Згоріли церкви у Кленіках, Чижах, Ячні, Крушинянах, двічі підпалювали нову церкву Св. Духа в Білостоці, горіли часовня Криничка поблизу Гайнівки, культові споруди у Нарві і навіть у Кракові. У липні 1990 р. було підпалено Преображенську церкву XVIII ст. на Святій Горі Грабарці, що на північному Підляшші. Тисячі покутних хрестів, які залишилися на згарищі, свідчать про велич і красу цієї будови — культової пам'ятки не тільки православ'я. На Підляшші у вересні того ж року було пограбовано Яблочин — центр православ'я, де містяться духовна семінарія та єдиний у Польщі чоловічий монастир. Украли історичні та релігійні реліквії — ікони. Все це викликає занепокоєння і тривогу місцевого населення, української діаспори в усьому світі¹⁷.

Як на українських, так і на польських землях складними залишаються міжконфесійні стосунки. Греко-католицька церква діє у Польщі де-факто, а не де-юре, хоч має 300 тис. прихильників, з яких 95 % — українці. Наприкінці 80-х років було зроблено перші кроки до нормалізації українсько-польських релігійних відносин: у Римі відбулися зустрічі між польським кардиналом Юзефом Глемпом і архієпископом — кардиналом Мирославом Любачівським, намісником греко-католицької церкви у Польщі, під час яких було досягнуто порозуміння. Як повідомляла польська преса, це були «зустрічі взаєморозуміння, діалогу, вибачень і зняття обвинувачень та образ»¹⁸.

Так, слід визнати, що в історії стосунків між двома нашими народами були негативні явища. Але очевидним є й те, що курс взаємних звинувачень і образ — це шлях, який веде у глухий кут. Тож не будемо ним іти.

Важливою віхою на шляху до взаєморозуміння між нашими народами було підписання в Києві 13 жовтня 1990 р. українсько-польської декларації про принципи та основні напрями розвитку відносин між двома державами. В цьому документі, підписаному міністрами закордонних справ України та Польщі, сторони заявили про своє прагнення формувати й зміцнювати добросусідські взаємини і розвивати співробітництво. Особливого значення набувають гарантії послідовного забезпечення прав і створення належних умов для повного задоволення культурних, релігійних та освітніх потреб національних меншин.

Однак з поразкою на президентських виборах табору Мазовецького і перемогою на них правіці національна політика Польщі зазнала певних коректив. Було, зокрема, вироблено «принцип взаємності», який означає, що дотації для організацій національних меншин будуть визначатися в розмірах, аналогічних дотаціям і привілеям, які надаються польській меншині в зарубіжних країнах. В урядових колах констатувалося, що фінансування Польською державою українських товариств не зустріло відповідних дій України стосовно польських товариств.

Справді, становище польських товариств в Україні залишає бажати кращого, як, до речі, й становище всіх українських громадян. Та все ж перші кроки було зроблено: надано приміщення польському товариству в Києві, польській громаді повернуто костьоль, в деяких з них розпочато реставраційні роботи. На сьогодні по Україні полякам повернуто більше тисячі костьолів, багатو будується нових. Завдяки зусиллям поляків з Перемишля і Союзу поляків України побачили світ перші номери «Київського щоденника», розгорнулося навчання дітей польською мовою. До речі, вчителі польської мови й літератури приїжджають з Польщі.

Ширяться економічні зв'язки України з Польщею. Остання має на території нашої держави 24 представництва одиниць закордонної торгівлі та сервісні пункти різноманітної спеціалізації. Українська ж торговельна інфраструктура на території Польщі фактично відсутня.

Відомо, що економічне становище України на даному етапі набагато важче, ніж Польщі. Тому ставити питання про рівну фінансову підтримку української та польської меншин відповідно в Польщі та в Україні, на наш погляд, рано. ОУП розглядає припинення дотацій на діяльність українських товариств у Польщі як репресивний засіб. Адже сфера, про яку йдеться, — це сфера зовнішньої політики, відносин з іншими державами. Тут не можна важити, хто більше, а хто менше...

Та, очевидно, як би там не було, українським політикам варто приділити більше уваги потребам польської громади в нашій державі, пам'ятаючи, що це безпосередньо впливає на вирішення проблем українців над Віслою. Одним з перших кроків на цьому шляху було прийняття Закону України «Про національні меншини в Україні»¹⁹. Громадськість нашої держави також може сприяти відродженню й розвитку культур національних меншин. У контексті даної статті можна, зокрема, говорити про створення українсько-польського центру в Києві, підготовку та рецензування відповідних підручників для шкіл і вузів, збирання художньої літератури для шкіл та бібліотек тощо. Об'єктивна необхідність вимагає піднесення українсько-польських стосунків на рівень ділового партнерства. Важливу роль у цьому має відіграти нова громадська організація — Товариство «Польща — Україна», установчий з'їзд якого відбувся 1 грудня 1991 р. Ідея створення цієї організації виникла у середовищі варшавських інтелектуалів — учених, письменників, журналістів, економістів, політиків, діячів культури.

В основі діяльності товариства — комплекс справ, пов'язаних з польсько-українськими взаєминами. Воно покликане сприяти формуванню у польської громадськості правдивого образу України — однієї з найбільших сусідніх держав. Члени товариства беруть активну участь в ознайомленні поляків з життям України, читають курс лекцій про Україну у Варшавському університеті, виступають на радіо й телебаченні, проводять значну видавничу роботу. Одним з важливих завдань товариства є налагодження співробітництва з українською громадськістю у Польщі та з поляками в Україні. Воно допомагатиме розвивати українську культуру в Польщі, сприятиме розширенню мережі пунктів по вивченню української мови, організовуватиме різноманітні польсько-українські зустрічі, симпозиуми, конференції, виставки, а також екскурсії — як в Україну, так і в Польщу.

Отже, поступово, але неухильно уряди та громадськість наших двох країн наближаються до розв'язання проблеми національних меншин на єдиній взаємоприйнятній основі — визнанні й дотриманні Хельсінкських угод у питанні про права людини, права національностей.

¹ Chojnowski A. n. Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921—1939. — Warszawa, 1979. — S. 19.

² Наше слово. — 1991. — № 44. — С. 1.

³ Наша культура. — 1991. — № 44. — С. 9.

⁴ Там же.

⁵ Рад. Україна. — 1990. — 6 жовт.

⁶ Ukraina i Polska po 1 Wojnie światowej. — Gdańsk, 1987. — S. 92, 188.

⁷ Наша культура. — 1991. — № 2. — С. 12.

⁸ Рад. Україна. — 1990. — 6 жовт.

⁹ Ukraińcy w Polsce Ludowej. — Warszawa, 1989. — S. 3.

¹⁰ Український календар. — Варшава, 1966. — С. 66.

¹¹ Український календар. — Варшава, 1976. — С. 67.

¹² Програма Об'єднання українців у Польщі // 1 з'їзд Об'єднання українців у Польщі: Документи. — Варшава, 1990. — С. 22—46.

¹³ В е р б о в и й М. Чому ми граємо на канадських бандурах // Україна. — 1988. — № 40. — С. 4.

¹⁴ Український календар. — Варшава, 1976. — С. 69.

¹⁵ Див.: М а р у н ч а к М. Українці в Румунії, Чехо-Словаччині, Польщі, Югославії. — Вінніпег, 1969. — С. 40.

¹⁶ Див.: Програма Об'єднання українців у Польщі // 1 з'їзд Об'єднання українців у Польщі: Документи. — С. 22—48.

¹⁷ Наше слово. — 1990. — 28 жовт.; 11 листоп.

¹⁸ Tygodnik Powszechny. — 1991. — 2 stycznia.

¹⁹ Голос України. — 1992. — 16 лип.